

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. International Center for Academic Integrity [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://academicintegrity.org>
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова – К.; Таксон, 2016. – 234 с. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByePGdGpHh6Wa1NoR3g4S1FaWVE/view>
3. Календар подій. URL: <https://ula.org.ua/kalendar-podiy/icalrepeat.detail/2019/04/11/3340/8/konferentsiia-akademichna-dobrochesnist-praktychnyi-vymir-11-12-kvitnia-2019-r-m-kyiv>
4. Доброчесність, академічне письмо англійською та інтерактивні технології викладання. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/dobrochesnist-akademichne-pysmo-anglijskoju-ta-interaktyvni-tehnologiyi-vykladannya/>

Сотська Г.І.,
*д.пед.н., с.н.с., заступник директора
 з наукової роботи Інституту педагогічної
 освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
 НАПН України*
Тринус О.В.,
*к.пед.н., вчений секретар
 Інституту педагогічної освіти і
 освіти дорослих імені Івана Зязюна
 НАПН України*

ДО ПИТАННЯ ПРО АКАДЕМІЧНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Академічна доброчесність є фактором впливу на формування громадянського суспільства, визначення норм суспільних відносин та «секрету успіху» розвитку країни. Останні роки українська наукова та освітня спільнота все більше звертається до питань академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів як дієвих інструментів забезпечення

якості вищої освіти, підвищення репутації та рейтингу освітніх закладів та наукових установ, визнання кваліфікації українських наукових та науково-педагогічних кадрів на світовому рівні.

Тлумачення терміну «академічна доброчесність» вперше на законодавчому рівні подається в Законі України «Про освіту» (2017) як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових творчих досягнень [3]. Це означає, що діяльність закладів освіти, наукових установ має визначатися, передусім, принципами академічної доброчесності (чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність тощо), уникаючи прояви академічної нечесності (фальсифікація даних, академічний плагіат, обман, списування, хабарництво тощо).

Академічна доброчесність є міждисциплінарною категорією, яка поєднує в собі моральні норми і правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі та механізми й інструменти, за допомогою яких вони реалізуються на практиці [5].

Дотримання академічної доброчесності передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності [3]. Формування культури академічної доброчесності в освітньому та науковому просторі України потребує наполегливої праці академічної спільноти і не може з'явитися одномоментно.

Варто відзначити, що за результатами міжнародних досліджень Україна займає провідне місце в світі щодо випадків академічної нечесності. Згодні з думкою В.Сацика про те, що сьогодні складається прикре враження, що академічна доброчесність у нашій країні сприймається переважно як деяка

міфічна концепція, про яку модно говорити, а не як дієвий інструмент забезпечення якості освіти, досягнення високого рівня наукових досліджень [5]. На жаль, недотримання етичних принципів окремими представниками академічної спільноти нівелює результати самовідданої праці багатьох інших, призводить до відсутності довіри до чесних результатів їхньої діяльності. Чим більше студентів, викладачів, науковців порушуватимуть академічну доброчесність, тим меншою буде довіра до всіх освітян і науковців, навіть, якщо вони особисто нічого не порушують.

Певні інструменти запобігання порушенням академічної доброчесності містять законодавчі та нормативно-правові акти, зокрема: закони України – «Про вищу освіту» (2014), «Про авторське право і суміжні права» (1994, зі змінами), «Про освіту» (2017); Порядок присудження наукових ступенів (2013). Основною ознакою академічного плагіату є відсутність належних посилань; самоплагіат полягає у відтворенні без посилання на джерело інформації власних раніше опублікованих текстів; помилки цитування (відсутність лапок при використанні запозичених текстових фрагментів, неправильне оформлення посилань тощо) є менш суттєвими порушеннями академічної доброчесності, але також є порушенням академічної етики науковців. Фальсифікація даних полягає у свідомій зміні певних даних для підтвердження наукових висновків дослідника [4].

Тривалий досвід роботи в науковій установі (Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України) засвідчує, що провідним чинником її ефективного функціонування та розвитку є дотримання принципів академічної доброчесності науковими співробітниками та здобувачами наукових ступенів. Це сприяє забезпеченню добротності виконуваних досліджень, отриманню важливих для науки і практики результатів, сприяє якості підготовки та атестації кадрів вищої кваліфікації, як наслідок – підвищенню довіри суспільства до науки та науковців, забезпеченню їх репутації в Україні та світі.

За результатами анонімного опитування здобувачів Інституту та їх наукових керівників/консультантів щодо відношення до проблем, пов'язаних з дотриманням академічної доброчесності, було виявлено, що: 1) таких проблем не існує (20% респондентів); такі проблеми існують (63% респондентів); академічна доброчесність ототожнюється лише з запобіганням плагіату, наявності текстових збігів без належних посилань (17% респондентів); 2) причинами порушення фундаментальних цінностей академічної доброчесності названі – загальна криза суспільства; правовий нігілізм; відсутність комплексного нормативного врегулювання академічної доброчесності та запровадження санкцій до дослідників, викритих у плагіаті; відірваність науки від потреб суспільства та ринку праці, від світової наукової спільноти; демотивація науковців до дотримання принципів академічної доброчесності в умовах низьких зарплат, відсутність державного запиту на результати досліджень; брак актуальної узагальненої інформації з означеного питання та ідеального способу протидії академічним зловживанням; 3) найважливішими складниками академічної доброчесності в умовах діяльності наукової установи визначені – уникнення проявів академічного плагіату та самоплагіату, помилок цитування, практики фальсифікації наукових досліджень.

З метою подолання проявів академічної доброчесності, плагіату та самоплагіату в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України впроваджено систему заходів щодо запобігання недоброчесності наукових співробітників, а саме: підтримка науковою установою політики «чесної» академічної діяльності та традицій академічної доброчесності (розроблено Кодекс академічної доброчесності, здійснюється контроль за його імплементацією, підтримуються цінності академічної спільноти, висока кваліфікація у питаннях сучасного академічного письма, редагування текстів тощо); наукові праці співробітників та здобувачів супроводжуються документом про відсутність плагіату, зовнішньою рецензією, підготовленою фахівцем, який має рівноцінну чи вищу академічну

кваліфікацію; дотримуються вимоги загальноприйнятих стилів цитування; всі наукові публікації завантажуються до Електронної бібліотеки НАПН України; запроваджено навчальні курси з академічного письма для молодих науковців та здобувачів наукових ступенів тощо.

Отже, однією з основ формування сучасного українського суспільства є розуміння всіма його членами необхідності дотримання принципів академічної доброчесності. Погляди академічної спільноти на проблеми академічної доброчесності значною мірою залежать від визначення державою, освітніми закладами, науковими установами системи суспільних цінностей, етичних норм. У цьому контексті вважаємо за доцільне висловити деякі пропозиції щодо дотримання академічної доброчесності в Україні.

На державному рівні: створення освітніх законодавчих та нормативно-правових актів з питань регулювання академічних зловживань, плагіату, відповідальності за порушення академічної доброчесності; налагодження збору інформації щодо випадків академічної недоброчесності; створення Національного репозитарію академічних текстів; удосконалення антиплагіатних комп'ютерних систем.

На рівні закладу вищої освіти (наукової установи): створення атмосфери академічної доброчесності; розроблення нормативних документів з питань академічної доброчесності; вивчення та впровадження зарубіжного досвіду із забезпечення академічної доброчесності; розроблення навчальних модулів з академічної доброчесності, навчання академічному письму, дослідницьким методам тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (1994, зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

3. Закон України «Про освіту» (2017) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: є <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf>

5. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>

Судаков В.І.,

*доктор соціологічних наук, професор,
зав. каф. теорії та історії соціології*

Київський національний університет ім. Т. Шевченка

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА КОМУНІКАТИВНІ СУПЕРЕЧНОСТІ У НАУКОВОМУ ТА ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

Науковим дослідженням новітніх трансформаційних змін українського суспільства вітчизняні вчені-суспільствознавці приділяють значну увагу. Водночас, слід констатувати, що результати даних змін, які формуються в умовах зростаючого впливу процесу глобалізації, тлумачаться вченими неоднозначно. Так в концептуальних координатах соціологічної теорії глобальної модернізації українське суспільство виразно демонструє певні успіхи у здійсненні ринкових та демократичних реформ. Водночас в теоріях глобальної залежності тенденції структурної трансформації українського суспільства відображують його рух від індустріальної Напівпериферії до аграрної Периферії.

Приймаючи до уваги зазначені обставини актуальним науковим завданням є розробка концепції оптимальної адаптації українського суспільства